

Bewaar het Pand

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen

MEDITATIE

*"Gij zult het na dezen verstaan",
Joh. 13:7b*

De discipelen van de Heere Jezus hebben heel wat meegemaakt, gehoord en gezien, wat zij ten diepste niet begrepen hebben. Als het ging om het werk en de Persoon van hun Meester waren er voor hen vele raadselen. Zo was het toen en zo is het nu ook. Een discipel is een leerling: hij moet net als een kind alles leren. En Wie is de Leermester? Dat is de Heilige Geest. Luister maar wat de Heere Jezus zegt: "Maar de Trooster, de Heilige Geest, Welke de Vader zenden zal in Mijn Naam, Die zal u alles leren en zal u indachtig maken, alles, wat Ik u gezegd heb", Joh. 14:26. Door Woord en Geest wordt een menskind wederom geboren. Maar daarna wordt hij door Woord en Geest verder geleid. Hij wordt een leerling op de school van de Heilige Geest en gaat kennis krijgen van God en goddelijke zaken. De Heere gaat hem onderwijzen in dingen, waarin hij nooit uitgeleerd zal raken. Ook moet er zo veel afgeleerd worden ook!

De werking van die Geest is diep verzondigd. Naar recht kan de Heere een mens in zijn zelfgekozen duisternis en eigenwijsheid laten! De werking van Gods Geest is verworven door Christus! Daarom wordt de Heilige Geest de Geest van Christus genoemd. Ook omdat het ten diepste Christus is, Die de wijsheid en de volmacht heeft om zondaars te onderwijzen in de weg der zaligheid. Maar ook wordt Hij de Geest van Christus genoemd, omdat Zijn voornaamste werk is om Christus in het leven van zondaren te verheerlijken. Dat doet Hij in de weg van ontdekking aan zonde en schuld.

Uitwendige kennis is van groot belang. Maar niet genoeg. Ook de schriftgeleerden konden immers in hun geweten overtuigd zijn van zonde, maar het bracht hen niet in het stof der ootmoed. Zo zouden ze ook de Heere Jezus niet waarlijk leren kennen. Door de Heilige Geest wordt de kennis van de Heere, van mijn eigen hart en van de Zaligmaker *doorleefde* kennis, bevindelijke kennis. Zie maar hoe nodig het was in het

leven van Christus' discipelen dat het Pinksteren werd! Hoe onkundig waren zij met betrekking tot de noodzaak van Christus' lijden en sterven. Ze waren groot gebracht bij de noodzaak van het offer, dat heen wees naar Hem Die komen zou. Maar toen Hij ging spreken over Zijn lijdensgang, gingen zij protesteren. Daar wilden zij niet van horen en kwam er zelfs ergernis in het hart! De Heilige Geest moest komen om hen te overtuigen van de noodzaak van Christus' werk als Borg. En nog eens, zoals het toen was, is het nu ook. Bidden we daarom toch altijd, als we naar Gods huis gaan om Zijn Woord te horen, om de hulp en leiding van de Heilige Geest. Die is zowel op als onder de kansel zo nodig! En wat stonden de discipelen nog hoog met zichzelf! Ze streden om de vraag wie van hen de voornaamste was! Petrus meende zelfs bereid te zijn met Jezus in de gevangenis en in de dood te gaan! De Heilige Geest moest komen om hen in te leiden in hun diepe val en verlorenheid. Ze moesten leren wie zij in zichzelf waren en wie ze van nature blijven zouden! Zo zou er plaats komen voor Gods genade om Christus' wille! Zij verstonden niet wat Jezus deed toen Hij hun voeten waste! Zij hadden er geen oog voor dat zij een dienende Zaligmaker nodig hadden, juist vanwege hun natuurlijke onwil en onmacht. Toen Jezus hen de voeten waste zei Hij: U begrijpt niet wat Ik doe, maar gij zult het later zeker verstaan! Met dat 'later' doelde Hij op het wonderwerk van de Geest.

Hebt u Hem al nodig gekregen? Hebt u ingezien dat Zijn werk nodig is? Hebt u ingezien dat reeds bij uw doop werd gewezen op de noodzakelijkheid van Zijn werk? Hij is gewillig en bekwaam om ons het leven te schenken, te leiden en te leren en ook af te leren! Eenmaal woning gemaakt in het zondarschart, blijft Hij daar eeuwig.

Gods kind kan Hem helaas bedroeven. Maar Hij wijkt niet! Hij werkt er op aan dat *ik* bedroefd word en met smeking en gewezen wederkeer tot God.

Als het gaat om de kennis die Hij verleent gaat het vooral om de kennis van Chris-

tus. Het betekent niet dat Hij in mijn leven alle vragen en raadselen oplost. Wel schenkt Hij bij tijden en ogenblikken rust en overgave, dingen die we niet van onszelf hebben. Maar toch komt er ook een tijd dat alle vragen worden opgelost en Hij mij de voorkant van Gods borduurwerk laat zien. Dat zal gebeuren aan de overzijde van de doodsjordaan. Dan mag ik verstaan. Dan zal ik aanbidden. Dan zingen zij, in God verblijd, aan Hem gewijd, van 's Heeren wegen!

K. Hoefnagel

Van de Redactie

Inhoud

In dit nummer van ons blad is een meditatie van ds. K. Hoefnagel opgenomen over Joh. 13:7b "Gij zult het na dezen verstaan," Ds. M.C. Tanis schrijft over 2 Tim. 4:6 onder het opschrift "Hoe sterven". Ds. P. Roos levert een bijdrage over hermeneutiek. Ds. J.M.J. Kieviet vervolgt zijn serie over het Avondmaalsformulier. Ds. K. Hoefnagel schrijft in zijn vragenrubriek opnieuw over Avondmaalsschroom. Van de hand van ds. P. den Butter treft u een column aan met als opschrift "De zomer is ten einde." Zelf schrijven we een artikel over Johannes Polyander die schreef over schijnbaar tegenstrijdige teksten de Bijbel. Enkele aankondigingen van cursussen zijn opgenomen en een aankondiging van de GBS toogdag.

Ontmoetingsdag Urk

De volgende ontmoetingsdag zal D.V. gehouden worden zaterdag 20 september op Urk in de "Eben-Haëzerkerk. Sprekers: s morgens ds. K. Hoefnagel en ds. L.W. van der Meij. s Middags; ds. M.A. Kempeneers en ds. A.A. Egas.

Ds. P. den Butter

Een chronische vorm van leukemie is geconstateerd. Het is ds. den Butter en zijn vrouw een wonder dat hier medicijnen voor zijn en dat hij in staat is 's zondags het Woord van God uit te dragen. De

andere activiteiten moet hij beperken. We hopen en bidden dat de medicijnen gezegend mogen worden en dat het ds. Den Butter gegeven mag worden ook in de toekomst Gods Woord te prediken en zijn bijdragen te leveren voor ons blad. De Heere ontferme Zich over hem en zijn vrouw.

Doornspijk

Ds. B.L.C. Aarnoudse heeft afscheid genomen van de gemeente van Meerkerk. Bevestiging en intrede in Doornspijk zullen D.V. vrijdag 12 september plaatsvinden in de Ned. Herv. Kerk te Doornspijk. De bevestigingsdienst begint om 15.30 uur en wordt geleid door ds. K. Visser. De intrededienst begint 's avonds om 19.30 uur. Tussen de beide diensten is

er in gebouw Pro Rege, achter de kerk, voor genodigden en voor degenen die van ver komen gelegenheid om gebruik te maken van een broodmaaltijd. Na afloop van de intrededienst kunt u in Pro Rege familie Aarnoudse ontmoeten. Voorlopig adres per eind augustus: Zuiderzeestraatweg-west 57, 8085 AB Doornspijk. Tel. 0525-661625, e-mail: blcaarnoudse@kliksafe.nl. Met ingang van 1 december wordt het adres: Veldweg 35, 8085 AV Doornspijk, tel. 0525-661625.

Verschijsning volgende nr.

Het volgende nummer van ons blad zal D.V. donderdag 18 september verschijnen. Kopij graag binnen donderdag 11 september.

AvH

staand gebeuren en schrijft: Ik Paulus, zolang ik geleefd heb, heb ik u de hand toegestoken. U hebben mijn voortdurende aansporingen niet ontbroken. U zijn mijn raadgevingen tot grote steun geweest en mijn voorbeeld ook tot grote bemoediging. Nu is het tijd dat gij voor uzelf tot een leermeester en vernamer zijt en begint te zwemmen zonder kurk. Pas op dat men niet iets door mijn dood in u veranderd ziet. Timotheüs zal in het voetspoor van Paulus moeten blijven. Een aanwijzing voor vandaag. Zijn oudere predikanten tot een voorbeeld voor jongeren? Is er contact tussen beide? Nu weten we dat Paulus zo indringend, aansporend geschreven heeft in verband met zijn heengaan.

Hoe heen

Over zijn verscheiden schrijft Paulus opvallend. De moeite waard om er bij stil te staan. Zittend in zijn dodencel schrijft hij met overtuiging: ik word nu tot een drankoffer geofferd (vs. 6a). Nadruk valt op het woordje 'nu'. Wanneer we de brief aan de Filippenzen lezen en daarvan vers 17 van hoofdstuk 2, dan gebruikt Paulus dezelfde woorden. Hij zat toen in de gevangenis te Rome. Vanuit de cel heeft Paulus de brief geschreven. Onder het schrijven wachtte hij op de uitspraak in zijn zaak. Hij meende toen vrijgesproken te zullen worden, toch hield hij rekening met de mogelijkheid dat hij ter dood veroordeeld zou worden. In verband daarmee spreekt hij van een plengoffer. Nu staat het voor hem vast dat het einde komt. Vandaar het woordje 'nu'. Het gebeurt! De beelddspraak die hij gebruikt is opvallend. Hij wordt als een plengoffer geofferd. Wat met hem plaatsvindt vergelijkt hij met wat in de tempel gebeurde. Bij het brandofferaltaar werd wijn als offer uitgegoten voor de Heere. We kunnen dit lezen in Num 28 en 29. Het moest de oorsprong en de bestemming van alle gaven van het leven symboliseren. Zo is voor Paulus de dood een uitgegoten worden van het leven in de dienst van de Heere en tot eer van de Heere. Wat men met zijn lichaam ok moge doen. Hij wil zichzelf volledig overgeven aan Hem, Die Zich algeheel voor hem had overgegeven aan het kruis. Hij wil zijn leven als een dankoffer geven aan de Heere. Hij wil in de dienst van zijn Heere sterven. Wanneer we de woorden van Paulus nog eens lezen, dan schrijft hij in de tegenwoordige tijd. Hij is nu al een offer voor de Heere. Nu wil hij al een dankoffer zijn. Leven en sterven liggen in elkaars verlengde. Paulus kon, mocht en wilde het zeggen: wij leven de Heere en sterven de Heere. Naar zijn overtuiging zal het sterven spoedig plaatsvinden. Uit zijn cel gaat het naar de ge-

Ambtelijke praktijk

HOE STERVEN

2 Tim. 4:6

Getrouw

In alles blijkt dat Paulus dienstknecht van de Heere is. Het werk in het Koninkrijk des Heeren, in de gemeenten bleef hem ter harte gaan. Hij kon er niet los van komen. Het was bij hem niet: zie zo, ik heb mijn tijd gehad. Anderen moeten het maar overnemen. De vraag is ook nu:

waarom gaat iemand met emeritaat? Als het goed is niet om van het werk af te zijn. Leeftijd kan spreken of gezondheid laat het niet meer toe om het vele werk te doen. Wie nu het dienstwerk liefhad en het had zijn leven, blijft daaraan denken en al is het uit de verte, er is de meelevendheid. Ook met het landelijk kerkelijk beeld. Voor zover het mogelijk is gaat men in de dienst nog voor. Men blijft dienaar tot het einde van het leven. Paulus is daarvan een sprekend voorbeeld. Het vele werk onder verschillende omstandigheden, soms zeer gevaarlijke, verricht, deed hem niet terugtreden. Niet als een overmoedige, maar in de kracht van de Heere ging hij steeds verder. De uitbreiding en opbouw van het Koninkrijk van de Heere en het welzijn van de gemeenten, hield hem bezig. Aan de gemeente van Korinthe schreef hij: en dagelijks overvalt mij de zorg van al de gemeenten (2 Kor. 11:28). In geen enkel opzicht wilde hij daar onder uit. Met nadruk heeft hij tegen de ouderlingen van Efeze gezegd: ik acht op geen ding noch houde mijn leven dierbaar voor mijzelf opdat ik mijn loopbaan met blijdschap mag volbrengen en de dienst welke ik van de Heere Jezus ontvangen heb om te brengen het Evangelie der genade Gods (Hand. 20:24). Nu Paulus opnieuw in de gevangenis is, leeft in hem de overtuiging dat hij gaat sterven. Maar het zal geen natuurlijke dood zijn. Het schavot wachtte. Vanuit die zekerheid schrijft hij aan Timotheüs: ik word nu tot een drankoffer geofferd en de tijd mijner ontbinding is aanstaande (vs. 6). Dit aanstaand gebeuren moet Timotheüs aansporen tot getrouw doorwerken als evangelist. In zijn werk zal hij het nu zonder steun moeten doen. In zijn commentaar wijst Calvijn daar zo op. Paulus verplaatst zich in het aan-

Dit blad is een uitgave van de stichting Bewaar het Pand te Meerkerk. Verschijnt eens in de veertien dagen

COMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. P. den Butter en Ds. A. van Heteren, Ds. K. Hoefnagel en Ds. J.M.J. Kieviet

ADRES VAN DE REDAKTIE:

Kopij voor het volgende nummer van "Bewaar het Pand" zenden naar:

Ds. A. van Heteren, Vlaak 10, 8321 RV Urk, tel. 0527-688978

ADMINISTRATIE:

P.J. Boers, Bergstoep 46C, 2959 AC Streefkerk. Telefoon: 0184-669116. Fax: 084-2220131. Email: pand@solcon.nl. Girorek. 70.43.50 t.n.v. Stichting Bewaar het Pand te Streefkerk. Abonnementprijs € 10,- per jaar. Abonnementprijs voor de Verenigde Staten en Canada 8 dollar per jaar. Advertenties € 0,39 per mm met een kolombreedte van 6 cm. Bij kontrakt korting.

ISSN nummer: 0166 - 4646

richtplaats. De plaats van executie. En hoe hij dit tegemoet ziet verwoordt hij weer in een beeld.

Welk een beeld

Hij zegt: de tijd van mijn ontbinding is aanstaande. Welk een belijdenis. Welk een zekerheid. Het woord 'ontbinding' heeft niet te maken met het ontbindingsproces van het lichaam. Zeker, Paulus gaat daar niet aan voorbij, maar hij denkt aan een bekende werkelijkheid. Een gebeuren uit zijn jeugdtijd. Aan de havenkant in zijn geboorteplaats Tarsis is hij veel geweest. Paulus had van jongs af aan al voor veel dingen interesse. Aan de havenkade zag hij een bedrijvig leven. Scheepvaart is een levendig iets. Laden en lossen. Aankomst of vertrek van schepen. Passagiers komen van boord of gaan aan boord. Nu denkt hij aan een schip. Gereed voor de afvaart. Het moment van het vertrek is er. Het inschepen heeft plaatsgevonden. Het binnenhalen van de loopplank. Het lichten van het anker. De touwen zijn losgemaakt. Het schip verlaat de haven, koerst de zee op, vaart naar de plaats van bestemming. Nu kan er onderweg veel gebeuren. Maar Paulus is zeker van zijn reis. De Heere stuurt zijn levenschip. Hij gaat naar de Sionshaven en zal daar zeker aankomen. Dit is geen overmoed, maar geloofszekerheid. Vrucht van geloofsgenade.

Kerkelijk actueel

HERMENEUTIEK

Ik sprak onlangs iemand, die een begrafenis had bijgewoond. Zelf absoluut geen voorstander van de vrouw in het ambt, zei hij: de dominee was een vrouw. Maar wat ze zei was goed Bijbels. Ze zag er ook correct uit: zwarte schoenen, zwarte kousen, een zwart hoedje op, maar... het was een vrouw. Daaraan moet ik denken, nu ik dit artikel ga schrijven. Het zal gaan over modern Bijbelgebruik.

Ik kwam op verschillende momenten in aanraking met het verschijnsel van eigentijds Bijbelgebruik. De laatste keer betrof het een artikel op de opiniepagina van het RD, geschreven door drs. P.J. Vergunst. Hij schreef over een niet achterhaalde discussie, over de vrouw in het ambt. Het had hem gestoord dat meerdere scribenten op kerkelijk erf druk hadden uitgeoefend op tegenstanders van de vrouw in het ambt (zoals ik hen gemakshalve even aanduid) om hun standpunt te herzien. Als argument werd aangevoerd dat de argumenten contra niet meer betekenisvol zijn voor onze tijd. Niet zozeer wat Gods Woord over deze materie zegt, is bepalend, maar van groter en doorslaggevend belang is de vraag hoe de mens van nu daarover

Wij?

Het staat vast dat ook wij zullen sterven. Waar we zullen sterven is onbekend. De grote vraag is: hoe zullen we sterven. Niemand van ons uitgesloten. Ambtsdrager of niet. Oud of jong. Onder het doodsvonnis liggen we allen besloten. De bezoldiging van de zonde is de dood. Alleen als we de levenstrekken die het deel waren van Paulus kennen, zullen we kunnen sterven. Wanneer we zijn levensbeeld, zijn levenshouding nagaan en er mag overeenstemming zijn, zullen we leven. Eeuwig leven. Voor Timotheus ging de weg nog verder. De Heere liet hem nog leven en werken. Maar werken op reis. Onderweg naar de eindbestemming, net als Paulus. Ook wij. Al of niet als ambtsdrager. En hoe?

M.C. Tanis

KRASSE OF WARE TAAL

Op de Lambeth-conferentie te Canterbury in Engeland, werd door bisschop Robinson uit de V.S., toen het ging over de homoseksualiteit gezegd: God vergiste zich niet toen hij Adam en Eva schiep. Als hij homoseksualiteit wilde, zou Hij wel twee Adams geschapen hebben. Wat is onze reactie?

M.C. Tanis

toch wel. Juist nu komt het erop aan gehoorzaam aan het Woord van God te blijven: starten bij de Bijbeltekst en van daaruit de vertaalslag naar de praktijk in de kerk maken – en niet andersom. Zo hebben gereformeerde christenen de Bijbel altijd gelezen. De Bijbel is de doorslaggevende instantie die het in de kerk uiteindelijk mag zeggen". Vergunst wijst hier op een verschijnsel, dat we in veel discussies over heikele punten in deze tijd aantreffen. Daarom wil ik graag naar hem luisteren en zijn opmerkingen ter harte nemen.

U kunt vaak de uitroep horen dat iets niet meer van deze tijd is. Welnu, die benadering is typerend voor onze dagen. Vooral rond een tweetal discussies komen we dat tegen, ook in onze eigen kerkelijke kring. Het ging hierboven om de vrouw in het ambt. Hoewel Gods Woord duidelijk is, zien velen kans het tegendeel van wat er staat, eruit te halen. Hetzelfde zien we gebeuren rond de kwestie van de homofilie. Al zegt de Bijbel dat het een gruwel is, u moet dat toch absoluut zo niet opvatten. Hoe kan men zo omgaan met de Heilige Schrift, die toch immers niet van eigen uitlegging is? Men zal op die vraag vaak antwoorden: wat in onze tijd speelt, is heel wat anders dan waarover Paulus het in zijn dagen had. De situatie was anders. Of men gaat er stilzwijgend van uit, dat Gods Woord zich mee ontwikkelt met de gang der eeuwen. De kerk moet inspelen op de behoeften van de moderne mens. Wat maatschappelijk niet meer kan, moet ook in de kerk geen plaats krijgen. Het komt erop neer dat de kerk in alles, in vormzaken en in wezenlijke en inhoudelijke thema's moet meegaan met de trends van de tijd. Het is niet moeilijk om voorbeelden te geven van diverse christelijke organisaties die deze aanpassing met succes hebben toegepast.

In het blad De Waarheidsvriend noemde Prof. Dr. G. van den Brink de Gereformeerde hermeneutiek (d.i. wijze van Bijbeluitleg) de best mogelijke. Die opmerking heeft alles te maken met de zaken waarover Vergunst sprak. Kernpunt voor deze Gereformeerde hermeneutiek is dat alleen de Schrift de norm bepaalt. Daaraan moet alles gemeten worden. De drie sola's zijn in dit verband van de grootste betekenis. Eerlijk luisteren naar Gods Woord. Dat is zeker niet eenvoudig en we zullen al te makkelijk geneigd zijn onze eigen visie in te dragen in de tekst. Er verscheen onlangs een boek dat nader ingaat op deze problematiek. Leer en lezen (van de Bijbel) moeten in een onderling goede verhouding staan. Ik weet niet hoe in dit boek de materie aangevat wordt; het is misschien een

onderwerp, dat later nog eens aan de orde kan komen.

Van den Brink noemt ook andere *vormen van Bijbeluitleg*. Er zijn er zeker wel meer te noemen. Feitelijk hebt u ze al geleerd op de catechisatie. Er zijn mensen die ervan uitgaan dat de Bijbel een kern heeft; deze kern alleen is voor ons echt belangrijk, de rest is bijzaak. Een dergelijke manier van omgaan met de Bijbel schiet wel op als we ons willen ontdoen van allerlei lastige Bijbelse regels. Er zijn er verder die uitgaan van de Barthiaanse gedachte dat de Bijbel echt bij wijze van blikseminslag Gods Woord moet worden. Wat zodoende voor de een geldt, behoeft voor de ander nog niet zo te zijn. Of men onderscheidt twee zijden aan de Schrift, een menselijke en een Goddelijke kant. Zoals dat het geval is met de twee naturen van Christus. Het is verleidelijk om van sommige moeilijke teksten te zeggen dat deze behoren tot de menselijke inkleding. Ze zijn niet met Goddelijke gezag bekleed. Zo schept ieder zijn eigen Bijbel en scheuren we voor het gemak allerlei bladzijden uit Gods Woord. Zo werkt dat onder moderne christenen en zodoende kunnen zij eigentijds met de Bijbel omgaan.

Maar hoe doen wij dat, u en ik? Met de mond belijden wij de onfeilbaarheid van de Bijbel, maar tegelijk zullen ook wij moeten erkennen dat we soms heel vrij en eigenmachtig omgaan met Gods Woord. In mijn persoonlijke Bijbelgebruik stuit ik meermalen op teksten en lijnen, waarvan ik eigenlijk moet vaststellen dat ze nauwelijks functioneren in mijn denken en beleven. Misschien vergaat het u ook zo. Ik merk in mijn preekbaarheid dat het weinigen overtuigt, als ik erop wijs dat hier het Woord van God aan het woord is en dat wij dit daarom moeten aanvaarden. Het draagt er zelden toe bij dat mensen leren buigen voor de Schrift. We hebben onze eigen denktrant en onze eigen mening en die staat eigenlijk boven het Woord van God.

Ik zoek naar enkele voorbeelden. Het is een Bijbels gegeven dat geestelijke en kerkelijke verdeeldheid uit den boze is. Maar er wordt daardoor echt geen steen uit de kerkmuren weggehakt. Alles blijft zoals het is. Gods Woord verbiedt me om in twist en tweedracht te leven met mijn naaste, maar dat staat er dan blijkbaar voor heel veel christenen niet. Een levend geloof in Christus is een noodzakelijke voorwaarde voor een getroost leven en een zalig sterven. Maar we denken misschien dat dit geldt voor Gods volk, maar niet voor ons. We leven de jaren door met een open schuld en we weten dat we zo niet voor God kunnen verschijnen. Buigt u dan voor

Gods Woord, als dit van u geldt? Met de stukken kan worden aangetoond dat een ontdekkende preek, waarin zonde en schuld grondig wordt voorgesteld, naar Gods wil is; maar wie wordt daarvoor overtuigd? U acht het veel meer bepalend voor u of u daarvan houdt of niet en of het u al dan niet uitkomt. Welnu, we hebben het er niet op begrepen en daarom houden we het maar bij onze ingeroeste mening. Zo lijkt ieder, ook onder ons, zijn eigen Bijbel te hebben. Ik heb het dus wel over een groot probleem, en wat Vergunst hierboven opmerkte, is wel een veelvoorkomende zaak.

We zijn het ons misschien nauwelijks echt bewust. Natuurlijk is het niet echt uw bedoeling om de Bijbel naar uw hand te zetten. Integendeel, u verzet zich ertegen, maar u hebt misschien het gevoel dat u niet anders kunt. U komt er niet uit. Op de ene plaats staat het zus en een paar bladzijden verder staat het juist zo heel anders.

Er mag geen tittel of jota van de wet vallen, maar u leest toch ook dat Paulus zegt: Eet alles wat in het vleeshuis gebracht wordt, d.w.z., maak er geen gewetenszaak van (1 Cor.10:25). We moeten de wereld verlaten, maar we kunnen toch ook niet uit de wereld gaan? We moeten onze zaligheid werken met vrees en beven, maar er staat toch ook dat we ons verblijden zullen te allen tijd? Jeruzalem heeft twaalf poorten, maar hoe zegt dan de Heere Jezus: Strijdt om in te gaan door de enge poort (Luk.13:24)? En soms komt het een ons goed uit, en soms ook het andere? 's Zondags hebben we een heel dikke Bijbel, die we helemaal aanvaardden, maar 's maandags is er heel veel uitgevallen en hebben we een kleine Bijbel? Zo handelen we dan gemakshalve. Maar het kan ook zijn dat we worstelen in alle ernst met het verstaan van Gods Woord. Er kunnen teksten staan die ons aanvliegen en die ons alle moed benemen. Dan lijkt alles een hopeloze zaak. Dan kan het wel voor anderen, maar niet voor u

en voor jou. Want, al hebben dan veel christenen slechts een Bijbel met beloften, u stuit *meermalen op bedreigingen* en op veroordelende plaatsen. U vindt uzelf misschien terug in die rijke jongeling en u merkt dat de Farizeeër in uw hart springlevend is. U merkt ook dat uw natuur, uw vlees zo eindeloos sterk is, terwijl Gods Woord u zegt uw leden die op de aarde zijn te doden. En dat lukt u niet.

Vroeger hebt u misschien gedacht dat alle moeiten aan de hand van Christus te overwinnen waren en dat alles mogelijk was voor hen die Hem bidden, maar de ervaring heeft u helaas geleerd dat het toch niet allemaal zo vlot gaat. Toen u belijdenis deed, leefde een sterke verwachting dat u niet beschaamd uit zou komen, maar u wist toen niet dat de praktijk zo ontmoedigend zou zijn. En dan kan het zijn dat we toch een vraagteken zetten achter allerlei teksten, die ons te hoog en te wonderbaar zijn. U gelooft soms eerder veroordelende plaatsen dan dat u de hand durft te leggen op de beloften.

En hoe gaan wij in dat geval dan met Gods Woord om? Hoe dik is dan onze Bijbel? En die van een dominee, die steeds maar over teksten preekt, die hem goed uitkomen?

Eigelijk moet u erkennen dat ook u niet kunt leven met de gedachte dat alleen Gods Woord ons mag en kan leiden. Maar daarom hebben we ook de Heilige Geest en Zijn bijstand nodig. Zonder Zijn leiding kan immers de gehele Bijbel ons geen nut doen. Het ontbreekt ons zo vaak aan een levende verwachting van Zijn genade. Geloof, geoefend juist in tegenspoed en strijd, in aanvechting en benauwdheid, zulk een geloof kan uitkomst bieden. Wie in Hem gelooft, zal niet beschaamd worden. Ik hoop en blijf hopen, in al mijn klachten, op Zijn onfeilbaar Woord. Hij is en blijft getrouw. In Christus zijn alle straffen gedragen en vanuit Hem blijft er slechts de belofte over. Daar kunt u het mee doen.

P. Roos

Vragenrubriek

Avondmaalsschroom (3)

Nog één keer denken we nader na over de ingezonden opmerking aangaande ambtsdragers die niet aan het Heilig Avondmaal deelnemen. We hebben geconstateerd dat de Verbondsdis alleen voor de kinderen is, maar dan ook voor alle kinderen. Een kind des Heeren leert Hem ook dienen, zo zagen we vervolgens, bijvoorbeeld in het ambt. Hem dienen zonder kind te zijn heeft geen

fundament. Het dienen van de Heere bestaat in het doen van goede werken en dat ware dienen, ook in het ambt, heeft volgens onze Catechismus (Zondag 33) als bron het ware geloof, als norm de wet van God en als doel de eer van Gods Naam.

Dit alles betekent niet dat deze zaken altijd even bewust worden beleefd. Hoe kan alles immers niet overhoop liggen in het leven van Gods kinderen.

Er zijn tijden dat ze onderliggen in de geestelijke strijd. De aanvechtingen kun-

nen hoog oplopen, zodat men zich soms vertwijfeld kan afvragen of men wel genade kent. Ze kunnen het zich immers allemaal maar ingebeeld hebben? Als in die dagen de Avondmaalsdis wordt aangericht is het voor hen onmogelijk geworden om aan te gaan. Al hebben ze daar geen vrede mee! Wonderlijk kunnen de dingen, soms op het laatste moment, worden opgelost, zeker als de Heere in nederbuigende goedheid ongedacht en onverwacht overkomt onder de bediening van Gods Woord.

Het aangaan aan de Tafel wordt nooit een vanzelfsprekende zaak. Het is net als met preken: je staat er altijd weer vóór! De weg moet altijd weer geëffend worden. Waar Avondmaalsschroom is, is ook Avondmaalshunkering, zei ik de vorige keer. Nu zeg ik ook: waar Avondmaalshunkering is, een honger naar Christus' gerechtigheid, daar is ook altijd Avondmaalsschroom. Waar de gang naar Zijn Dis een automatisme of een vanzelfsprekende zaak is, is er iets mis. Dan is het geen wonder! En dat moet het toch worden.

En altijd wéér worden. Dat die hoge en heilige God in en om Christus gemeenschap zoekt en begeert met een in zichzelf verloren en arm zondaar, is het grootste wonder en moet toch altijd weer groter worden. De zelfkennis, gewerkt door de Heilige Geest, veroorzaakt schroom. Diezelfde Geest schenkt ook vrijmoedigheid.

Ik kan gelijk reageren op een brief naar aanleiding van de volgende opmerking in het vorige artikel. Daar schreef ik namelijk dat God geen onbekeerde mensen roept, namelijk in Zijn dienst, of het moet de oproep tot bekering zijn. Maar hoe zit het dan met de discipel Judas? Die was toch ook geroepen? Christus zegt zelfs: Heb Ik niet u twaalf uitverkoren? Hij voegt er wel aan toe: En één uit u is een duivel. Zie Johannes 6:70.

Ik denk niet dat we het geval van Judas kunnen gebruiken om te stellen dat God wel onbekeerde mensen roept om predikant te zijn bijvoorbeeld. Het is goed deze algemene lijn vast te houden. In de kerkgeschiedenis horen we van predikanten die later tot bekering zijn gekomen. Dat kan wel. Gelukkig wel. Zelfs dominees kunnen bekeerd worden. Maar in die weg kwam de Heere tot zo'n man met een échte roeping tot het wonderlijke ambt. Laten we dus aan deze lijn vast houden: de roeping tot het ambt komt na de roeping uit de duisternis.

Judas is een heel bijzonder geval. Wat de Heere Jezus in bovenstaande woorden zegt, is Judas geheel en al verantwoordelijk stellen. Toch gaat de rol die Judas speelt niet buiten Gods raad en verborgen wil om. Om de persoon van Judas

moet ik altijd huiveren. Zeker om het feit dat hij ondanks de waarschuwingen gewoon doorgaat. Tot het te laat is.

De briefschrijver verwijst ook nog naar Matth. 7:22, waar we lezen: Velen zullen te dien dage tot Mij zeggen: Heere, Heere, hebben wij niet in Uw Naam geprofeteerd en in Uw Naam vele krachten gedaan? En dan zal Ik hun openlijk zeggen: Ik heb u nooit gekend.

Het gaat dan met name over de verklaring die de kanttekenaren geven: In Uw Naam geprofeteerd, dat is: door Uw bevel en kracht als Uw dienaars en tot voorbereiding van Uw eer.

We moeten echter wel bedenken dat deze mensen van zichzelf denken gezonden te zijn en gewerkt te hebben in Gods Koninkrijk. Die bewering houden ze tot voor de rechterstoel staande! De kanttekenaren bedoelen dus niet te zeggen dat de personen waarover het hier gaat door Gods bevel en in Zijn kracht gewerkt hebben, maar dat zij dat bewéren en ménen dit gedaan te hebben. Dit is wat zij de Rechter van hemel en aarde tegenwerpen en antwoorden. Zij komen met hun verdiensten. Ze zijn er zelf nog van onder de indruk! Maar uit die woorden blijkt dat zij nooit het woordje genade hebben leren spellen. Ze staan nog hoog met zichzelf. Het zijn mensen die gediend hebben als diaken, ouderling of predikant, maar nog nooit diaken áf, ouderling áf en dominee áf zijn geworden.

Uit deze tekst plus kanttekening kunnen we dus niet opmaken dat God ook onbekeerde mensen roept tot het ambt. Wel spreekt de Schrift van mensen die zich indringen in de dienst en zichzelf die eer aannemen. Zie Hebr. 5:4, waar staat: En niemand neemt zichzelf die eer aan, maar die van God geroepen wordt, gelijkewijs als Aäron.

Misschien dat we hier nog eens nader op in kunnen gaan. Ook over het onderwerp Avondmaalsschroom is veel meer te schrijven, maar ik heb me beperkt tot de beantwoording van de vraag. Het is wel een lang antwoord geworden, maar daar was de vraag dan ook naar. Ik dank u voor het stellen van de vraag en het meedenken over het antwoord. Er liggen weer enkele andere mooie vragen voor me klaar.

K. Hoefnagel

De zomer is ten einde

Dat kunnen we begin september wel zeggen. Veel zomer hebben we trouwens niet gehad. Maar een enkele zomerse dag. Verder veel bewolking en regen. Wie van de zon wilde genieten moest het land uit.

Rumoerig was de zomer wel. Veel rumoerige aandacht ging er naar de sport. Eerst het EK voetballen, toen de Tour de France en Wimbledon en tenslotte ook nog de Spelen in Peking. Vooral op het laatste evenement was de schijnwerper gericht, mede ook door de vraag of China nu bij uitstek het land is waar een dergelijk gebeuren moest worden georganiseerd, gelet op de erbarmelijke situatie van de mensenrechten daar. Maar goed, ook onze minister-president was aanwezig, met het oog op de gesprekken over die mensenrechten-situatie, zo werd betoogd. Haalt het wat uit?

De komkommertijd op politiek gebied werd enigszins opgevuld door de Duyvendak-affaire en het aanzwengelen over de discussie over de jaren tachtig. Wat heeft de CU bereikt door deelname aan het kabinet en waar staat deze partij intussen werd ook van alle kanten besproken. En verder waren we getuige van de schaamteloze Gay-parade in de grachten van Amsterdam, waarbij een aantal regeringspersonen aanwezig meende te moeten zijn. Zoiets helpt wel mee om het gezag voor gezagsdragers te versterken! Internationaal was er de actie van Rusland in Georgië. Ja Rusland wil weer laten weten dat het nog meetelt. De komende Amerikaanse presidentsverkiezing wierp haar schaduw vooruit met de in Nederland onvermijdelijke kritiek op Bush. Op kerkelijk vlak lag de meeste activiteit zo ongeveer stil, behalve in gemeenten waar nog al wat onrust was ontstaan. En verder zorgde een aantal discussies voor wat levendigheid in de kerkelijke pers.

De oogst van deze zomer? Wel wat mager, zou ik geneigd zijn te zeggen. Veel dingen waar je echt blij mee kunt zijn, zeker met het oog op de voortgang van Gods Koninkrijk hebben we niet kunnen constateren. Integendeel, veel laat weten dat de mens niet erg veel verder kijkt dan zijn eigen horizon. Veel geeft ook te kennen dat principes maar tot op zekere hoogte belangrijk zijn. Bepaalde andere dingen zijn nog belangrijker. We kunnen met Jeremia instemmen als hij zegt: 'De oogst is voorbijgaande, de zomer is ten einde; nog zijn we niet verlost'. Inderdaad, nog zijn we niet verlost. Daarom zal het weer hard nodig zijn dat de bazuin ook in het nieuwe seizoen een helder geluid zal geven en dat het Evangelie van de verlossing duidelijk verkondigd wordt, hopen op en biddend om Gods zegen. En we zuchten: De morgen, ach wanneer?

P. den Butter

Het avondmaalsformulier [2]

De vorige keer schreef ik iets over de totstandkoming van ons avondmaalsformulier. Het formulier in onze taal dus. Ik noemde daarbij de naam van Petrus Datheen. Hij was de vertaler in onze taal van onder meer dit formulier. Terzijde: het wordt al te weinig gerealiseerd, wat de kerken van de Lage Landen aan deze man te danken hebben. Meestal wordt zijn naam nog wel in verband gebracht met de oude psalmberijming. Dikwijls wordt daar enigszins meesmuilend over gedaan. Het woord 'kreupelrijm' klinkt dan nog wel eens. Ondertussen hebben zijn Psalmen toch enkele eeuwen lang geklonken in de kerkdiensten hier te lande. Ze waren voor velen tot grote zegen. Daarnaast is deze uitnemende dienaar van het Woord op nog veel andere terreinen van grote betekenis voor de Nederlandse kerken geweest.

gereformeerde leer

Over Datheen ga ik nu echter in dit artikel niet schrijven. We gaan achter hem terug en vragen ons af waar dat formulier, dat in het Duits geschreven was, eigenlijk vandaan komt? Dan moeten we in Heidelberg zijn, een midden-Duitse stad, de hoofdstad van het keurvorstendom de Paltz. Daar regeerde van 1559 tot 1576 keurvorst Frederik de Derde. Hij wordt ook wel Frederik de Vrome genoemd. Hij was werkelijk een vrome en godvrezende man, die geheel gewonnen was voor de zaak van de Reformatie. Het was een tijd van grote godsdienstige verwarring in Duitsland. De zaak van de Lutherse Reformatie had door Gods genade vaste voet aan de grond gekregen in de Duitse landen. Maar de tegenstand vanuit Rome was groot. Daarnaast hadden ook andere stromingen aanhang gekregen: die van de Doperse radicalen en die van de antitrinitariërs. Frederik had echter Gods Woord leren lezen onder invloed van de geschriften van Johannes Calvijn, de reformator van Genève. Onder meer door het lezen van diens Institutie, de onderwijzing in de christelijke leer. Wat hij daarin las, was naar zijn hart gesproken. Meer nog dan Luther had deze Calvijn de Schriften naar hun diepste bedoeling verstaan, zo meende Frederik. En we stemmen het hem toe: de gereformeerde leer is de meest katholieke, de meest zuiver-bijbelse. Het is de leer die naar de godzaligheid is. We kunnen onze zielen er aan toevertrouwen.

Het kan niet anders: wie zelf gegrepen is door het Woord van God, voelt zich gedrongen daarvan ook anderen deel-

genoot te maken. Wel, dat zien we in deze keurvorst Frederik. Het was zijn verlangen dat de mensen in zijn vorstendom tot hetzelfde geloof getrokken zouden worden. Frederik begreep maar al te goed dat hij daarvoor bij de kinderen zou moeten beginnen. Het is bekend wat er gebeurde. Aan twee hoogleraren van de universiteit te Heidelberg verstrekte hij een opdracht om een leerboek te schrijven waaruit het volk, en met name de jonge mensen, onderwezen zouden worden in de calvinistische leer. Het duurde niet lang of dat boekje verscheen ook daadwerkelijk: de Heidelbergse Catechismus van 1563.

Het waren nog jonge mannen, die twee: Zacharias Ursinus en Caspar Olevianus. Beiden waren nog maar twintigers. Maar ze hadden van de Heere uitnemende gaven van hoofd en hart ontvangen. Algemeen wordt aangenomen dat vooral Ursinus gezien moet worden als de auteur van de catechismus.

formulieren

Het is in datzelfde Duitse gebied geweest, dat ook de verschillende liturgische formulieren zijn ontstaan. Frederik wenste niet alleen dat de kerk in zijn regeringsdomein een betrouwbaar leerboek zou ontvangen. Ook de erediensten moesten overeenkomstig de Heilige Schrift worden ingericht. Zo beijverde hij zich voor de totstandkoming en invoering van een zogenaamde kerkorde. Hij was er van overtuigd dat de Heere een God van orde en stichting is. De doorwerking van het Woord van God in de harten zou niet weinig gestimuleerd worden, wanneer er vaste regels zouden zijn voor het leven van de gemeente en voor de inrichting van de eredienst. Zo kwam er ook die kerkorde. Daarbij behoorden diverse formulieren, onder meer die voor de sacramenten, de heilige Doop en het heilig Avondmaal.

Dat laatste was overigens geen nieuw verschijnsel. Er waren in die jaren in Europa al verscheidene avondmaalsliturgieën in gebruik. Meestal had elke stad en elk gebied zijn eigen liturgische geschriften. Ieder van de reformatoren heeft er wel geschreven. Ook Calvijn had een liturgie voor het Avondmaal voor zijn Geneefse gemeente samengesteld. Overigens had Calvijn daarbij een formulier gebruikt dat oorspronkelijk door Farel voor de gemeente van Straatsburg was samengesteld. Farel was een vriend en medestander van Calvijn, die hem jaren eerder had bezworen om zijn werk in Genève aan te vatten.

Het was Caspar Olevianus die van de keurvorst de opdracht ontving om een

avondmaalsformulier voor de Paltz samen te stellen. Aan die opdracht heeft hij voldaan. Wie was deze Olevianus? Hij was in 1536 in Trier geboren. Als student was hij onder meer in Genève. Daar is zijn theologisch denken door Joh. Calvijn gevormd. Maar ook andere grote predikers hebben invloed op zijn denken gehad: Bullinger, Beza en Farel. Gedurende een deel van het jaar 1559 was hij prediker van het Evangelie in zijn geboortestad Trier. Even leek het dat Trier voor de Reformatie zou worden gewonnen, maar het liep op een grote teleurstelling uit. Al in november van datzelfde jaar werd hij uit de stad verbannen. In het jaar erna vinden we Olevianus terug in Heidelberg. Eerst was hij er hoogleraar aan de stedelijke universiteit. Om echter de gemeente van Heidelberg te kunnen dienen, legde hij niet veel later zijn professoraat neer en werd hij 'gewoon' gemeentepredikant. Hij heeft er veel mogen betekenen. Na de dood van Frederik III in 1576 echter werd hij, evenals trouwens Ursinus, gedwongen de stad te verlaten.

nieuw geheel

Maar zover was het aan het begin van de jaren zestig nog niet. Voor het schrijven van het avondmaalsformulier heeft Olevianus vooral gebruik gemaakt van het formulier van Calvijn. We zagen al dat dat op zijn beurt gedeeltelijk ontleend was aan dat van Straatsburg. Maar Olevianus heeft nog meer bronnen gebruikt. Men heeft ook gedeelten herkend uit de liturgie van de Londense vluchtelingengemeente die van de hand waren van de Poolse edelman Johannes à Lasco en Martin Micron. Ook blijkt Olevianus nog een Lutherse kerkorde uit Württemberg gebruikt te hebben.

Nu moet u echter niet denken dat ons avondmaalsformulier een soort collage is, zoals als het product van knippen en plakken. Olevianus is niet alleen aan het overschrijven geweest. Nee, deze man heeft, met gebruikmaking van zinsneden van anderen, een heel nieuw geheel mogen samenstellen. Een formulier waarin het hart klopt van de heilige Schrift, maar waarin we ook de warme hartenklop van de bevinding der heiligen herkennen. Het is de bevinding waarvan ook Olevianus, hoe jong hij ook was, geen vreemdeling was.

Dat laatste komen we vooral op het spoor als we letten op de gedeelten die geen bewerkingen van anderen zijn, maar die van zijn eigen hand zijn. Het zijn de diepste en meest ontroerende passages. Het is met name dat deel dat spreekt over het lijden en sterven van de Heere Jezus. Het zet in met de bekende woorden: *"Maar aldus zullen wij Zijner daarbij gedenken."* Diepe woorden zijn

het. Onder meer deze, als hij spreekt over *"de toorn Gods onder welke wij hadden moeten verzinken"* die Christus *"van het begin van Zijn menswording tot aan het einde van Zijn leven op aarde voor ons heeft gedragen..."* Hij heeft *"ontelbare smaadheden geleden, opdat wij nimmermeer te schande zouden worden; onschuldig ter dood veroordeeld is, opdat wij voor het gericht Gods zouden vrijgesproken worden..."* Hij van God verlaten, *"opdat wij tot God genomen en nimmermeer van Hem verlaten worden..."* Uit alles blijkt: Olevianus heeft goed verstaan waar het in het sacrament om gaat. Op tere wijze heeft hij het lijden van de Zaligmaker en de heilsbetekenis ervan weergegeven.

Op 24 oktober 1563 werd voor de eerste keer in de kerk van Heidelberg het heilig

Avondmaal gevierd met gebruikmaking van het nieuwe formulier. En sindsdien is dit formulier door Gods voorzienigheid zijn weg mogen gaan door de kerken van Duitsland maar meer nog van de Nederlanden. Tot heden toe mogen we ons laten onderwijzen door dit oude maar telkens weer zo nieuwe avondmaalsformulier.

Een half jaar eerder had Olevianus aan Calvijn geschreven dat men opzettelijk het auteurschap van de formulieren in het duister liet. Dit om te voorkomen dat ze al te zeer als werk van deze of gene prediker gezien zouden worden, met alle negatieve gevolgen van dien. Maar ondertussen zijn we de Heere dankbaar dat Hij zulke vrome en wijze mannen aan Zijn kerk heeft gegeven.

J.M.J. Kieviet

geweest en stierf op 4 februari 1646 te Leiden op de leeftijd van 77 jaar. Vlak voor zijn sterven fluisterde hij zacht in het latijn: ik sterf en ik sterf met een geruste ziel in Christus. Zijn lijfspreuk was: vroom en voorzichtig. Theologisch was hij een gematigd infra-lapsarist. Polyander is 23 maal voorzitter geweest van de Waalse synode. Achtmaal was hij rector van de Leidse academie. Hij hield de gereformeerde leer staande tegenover het Rooms-katholicisme, het remonstrantisme en het socianisme. Van dogmatische spitsvondigheden had hij een afkeer. Zijn pastorale instelling blijkt uit zijn boeken. Hij beoogde de radicale bekering van hart en leven. Polyander besteedde heel wat aandacht aan de werking van de Heilige Geest in het hart. Zwakgelovigen en kleinen in de genade wilde hij bemoedigen en vertroosten.

Sprekend verleden

JOHANNES POLYANDER

Levensloop

Johannes Polyander werd 28 maart 1568 in Metz (Frankrijk) geboren. Hij werd naar zijn vader vernoemd, die predikant te Metz was. Toen Johannes nog maar nauwelijks één jaar oud was moest het gezin al vluchten naar de Palts. Van daaruit kwamen zij in Emden, een toevluchtsoord voor mensen die moesten vluchten om der wille van hun geloofsovertuiging. Johannes Polyander senior werd daar Waals predikant. Hij werd scribe van de synode van Emden die gehouden werd in 1571. In Emden ging de jonge Johannes naar school. In 1582 werd hij leerling aan de latijnse school te Bremen. Na vier jaren werd hij in Heidelberg ingeschreven. In 1589 werd hij student aan de universiteit te Genève waar Theodorus Beza Calvijn was opgevolgd. In 1591 werd hij Waals predikant te Dordrecht. Polyander stond bekend als goedaardig, zachtzinnig en vreedzaam, maar ook als trouw aan de orthodoxe leer van de Heilige Waarheid. In 1599 schreef hij zijn eerste geschrift over de overeenkomst van schijnbaar tegenstrijdige Schriftuurplaatsen. Verder schreef hij in zijn Dordtse tijd werken tegen het Rooms-katholicisme. In 1611 werd hij hoogleraar aan de theologische faculteit te Leiden. Naast zijn geleerdheid waren zijn eigenschappen van groot belang om hem daar te benoemen. Men verwachtte veel van zijn verdraagzaamheid en vaardigheid in het bemiddelen. In 1616 bracht hij anoniem een tractaat naar buiten waarin hij het Remonstrantisme bestreed. Zijn rol op de nationale synode van Dordrecht

was bescheiden. Hij werd benoemd tot revisor van de vertaling van het Oude Testament, tot lid van de commissie voor het ontwerpen van catechisatieboekjes, tot lid van de commissie voor de herziening van de liturgische formulieren, tot lid van de commissie voor het opstellen van de Dordtse Leerregels, tot lid van de commissie voor de revisie en approbatie van de acta en tot gedeputeerde bij de Staten-Generaal. Met de uitvoering van al deze opdrachten is hij tot 1637 bezig geweest. Polyander was professor geworden terwijl hij nog niet gepromoveerd was. Zijn promotie vond plaats 17 januari 1619. In 1619 en 1620 werden naast Polyander als hoogleraar in de theologie benoemd A. Walaeus, A. Thysius en A. Rivetus. Polyander bleef onder hen de eerste plaats bezetten. Polyander kreeg de uitleg van het Nieuwe Testament toegewezen. In 1625 kwam de gezamenlijke dogmatiek uit van deze vier hoogleraren (Synopsis purioris theologiae). Het viermanschap publiceerde in 1626 en 1630 bestrijdingen van de remonstrantse opvattingen. In deze tijd kwamen ook drie geschriften van Polyander uit: Spiegel der ware bekeeringhe (1626) over Jona, Ancker der ghelovighe siele (1628) over Psalm 6 en Grondt onser salicheyt (1630) over Efeze 1 en 2. Uitgewerkte exegese is in deze boeken te vinden, maar het hoofddoel is toch de praktische vroomheid. Van 1632 tot 1640 werkte Polyander aan een boek met 48 disputaties tegen het Socianisme. Hij mengde zich ook in de strijd over de haardracht van de man. Hij riep op tot vrijheid in zaken die niet zo belangrijk zijn teneinde de vrede te dienen. Polyander is tweemaal getrouwd

Bekendste werk

Het meest bekende werk van Polyander is het boek dat handelt over schijnbaar tegenstrijdige Schriftuurplaatsen. Voor dat Polyander zijn boek schreef waren er al soortgelijke boeken verschenen. Ook Polyander vond het nodig dat hij over deze zaak zou schrijven. Hij heeft met zijn schrijven dwaalgeesten op het oog die de betekenis van bepaalde teksten verdraaien om hun valse voorstellingen te onderbouwen. Dwaalgeesten gebruiken de ene tekst uit Gods Woord als een wapen tegen de andere tekst. Het komt voor dat men eigen fantasie de vrije loop laat als het gaat over de betekenis van een bepaalde tekst. Anderen verheugen zich erover als er tegenstrijdigheden in het Woord van God te vinden zouden zijn. Soms wordt een tekst buiten zijn verband aangehaald. Dwaalgeesten willen het Woord van God gehaat en veracht maken en het lezen ervan in verdenking brengen. We lezen in de inleiding het volgende: O, wat zijn er vele van zulke Epicureeërs en versmaders van Gods Woord! En wat zijn er weinigen, die bij het horen of lezen der Heilige Schrift, het juiste doel voor ogen hebben waartoe zij gegeven is, namelijk: in haar Jezus Christus te vinden, en door haar versterkt te worden in het ware geloof, en zodoende Gode heilige onderdanigheid te bewijzen, gelijk zij dat verschuldigd zijn! Wanneer deze varkens en honden zich dan ook nog verwaardigen een enkele blik in dat onfeilbaar Getuigenis des Heeren te slaan, dan is het met geen ander doel dan te trachten daarin een ongerijmdheid te vinden door verschillende Schriftplaatsen met elkander in tegenspraak te brengen, teneinde alzo een oorzaak tot lasteren te hebben. Terecht stelt Polyander dat de Heilige Schrift tot stand is gekomen onder de leiding van de Heilige Geest, Die nooit iets

spreekt of voortbrengt dat tegenstrijdig zou zijn. Als er tegenstrijdigheden in de Bijbel zouden zijn, hoe zou de lezer dan onderscheid kunnen maken tussen waarheid en leugen, tussen het goede en het kwade, tussen het zekere en het onzekere, tussen het licht en de duisternis? Het voorwoord besluit met de volgende regels: Om ons echter tegen deze strijd zoveel mogelijk te wapenen, heb ik dit werkje samengesteld en wordt het u aangeboden, met de hoop dat alle degenen, die door de Geest der zachtmoedigheid geleid worden, zich van onze arbeid zullen willen bedienen, welke nog maar een begin en een proeve is. Mocht het evenwel zijn, dat door het lezen van dit boekje uw kennis verrijkt wordt, laat het dan openbaar worden, opdat zij, daardoor bemoedigd, de arbeid, welke wij wederom ter hand genomen hebben, mogen voortzetten; wat wij u bij dezen beloven. Leest en neemt toe in de vreze Gods!

Het hart van farao

Twee teksten worden dan behandeld. Exodus 4:21 En de HEERE zeide tot Mozes: Ik zal faraos hart verstokken. En Exodus 8:15 Toen nu farao zag, dat er verademing was, verzwaarde hij zijn hart. Als er staat dat de Heere het hart van farao verstokte, mogen wij Gode niets ongerijms toeschrijven. Wij moeten juist Zijn wijsheid en gerechtigheid bewonderen. Polyander schrijft dan: Want wat wil het zeggen, als wij lezen dat God het hart van farao verhardde? Dit wil immers niet alleen te kennen geven, dat God zulks toeliet, maar ook dat zijn Goddelijke toorn ontstoken is als straf over de zonden, die te voren moedwillig bedreven waren, ja zelfs, dat de duivel, waar hij inwendig krachtig werkt door zijn boze inblazingen en verleidingen, Gods dienaar is. En dit kan satan natuurlijk niet naders zijn dan wanneer God het hem beveelt, en dat wel om op die wijze Zijn rechtvaardig oordeel over iemand te brengen. Anderzijds geldt ook dat farao zijn hart verzwaarde en verhardde. Farao verzette zich tegen de goede wil van God welke de mens tot bekering en zaligheid roept. Dat komt voort uit eigenwillige boosheid waardoor de zondaar moedwillig het hart sluit voor Gods genade. Polyander schrijft dan: Van s moeders lijf dragen wij een stenen hart in ons om, en niemand anders dan God alleen kan dat stenen hart te morzel slaan. Naar het getuigenis des Geestes, bij monde van de profeet Ezechiël, is het de Heere, die het stenen hart uit het vlees wegnemen kan om daarvoor een vlesens hart te geven. Dat wij geen acht geven op de roepstemmen Gods, vindt daarin zijn oorzaak, dat wij vrijwillig onze harten verharden;

en het is niet gelegen in de aansporring van anderen of van iets, dan van buiten tot ons komt. Wij behoeven daarover niet uit te weiden; een ieder weet dat bij eigen ervaring. Daarom dan ook dat de Heilige Geest de ongelovigen zo ernstig bestraft, als Hij in Rom. 2 schrijft: Naar uw hardigheid en onbekeerlijk hart vergadert gij uzelf toorn als een schat, in de dag des toorns en der openbaring van het rechtvaardig oordeel Gods. Dat het niemand anders is dan de mens, die zich zelf de ongehoorzaamheid geleerd heeft, blijkt ons zo helder en klaar uit het voorbeeld van farao. Wij besluiten dan ook: dat God billijk en rechtvaardig handelt, wanneer Hij iemands hart verstokt, en dat de mens, die zijn hart verhardt, naar recht zal gestraft worden.

Ouders en kinderen

Er staat in Exodus 20:5 dat de Heere de misdaad der vaders bezoekt aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde geslacht dergenen die Hem haten. In Ezech. 18:20 staat dat de ziel die zondigt zal sterven. De zoon zal niet dragen de ongerechtigheid des vaders en de vader zal niet dragen de ongerechtigheid des zoons. Iemand die oppervlakkig deze teksten leest zou de indruk kunnen krijgen dat de Heere onschuldigen straft. Maar de Heere is juist recht in al Zijn weg en werk. De rechtvaardige Rechter kan geen onschuldigen straffen. De kinderen worden gestraft indien zij de misdaden van hun ouders navolgen. Maar als kinderen niet de voetstappen drukken van hun goddeloze ouders, zal de Heere hen ook niet straffen. Hizkia werd niet gestraft om de goddeloosheid van zijn vader Achaz. Hizkia werd juist gezegend. De profeet Ezechiël gaat in tegen een uitdrukking die veel gebruikt werd door de Joden: de vaders hebben onrijpe druiven gegeten en de tanden der kinderen zijn stomp geworden. Daarmee wilde men te kennen geven dat hun vaders de misdaad bedreven hadden en dat zij, zonder dit verdiend te hebben daarvoor nu gestraft werden. Polyander schrijft over deze zaak het volgende: Wanneer de Heere Zijn strafende hand uitstrekt over de kinderen, dan is dat niet ter wille van de misdaden hunner ouders, maar enig en alleen omdat zij hen in die zondige weg *gevolgd zijn*, omdat zij in hun zondige voetstappen gewandeld hebben. Dezelfde ziel die zondigt, zal ook sterven, maar niet de vader voor zijn kind en evenmin het kind voor zijn vader. En al is het waar, dat de kinderen in zonde ontvangen en in ongerechtigheid geboren worden, zo doet God hen nochtans daarin geen ongelijk aan en mogen zij Hem nooit van onrechtvaardigheid beschuldigen. In 1 Joh. 3:15a staat dat vader en moeder

geëerd moeten worden, in Lukas 14:26 wordt geschreven over het haten van vader en moeder. God gebiedt inderdaad dat kinderen hun ouders eren. Als er geschreven wordt over het haten van vader en moeder gaat het erom dat God boven alles liefde toekomt, de liefde tot vader en moeder mag nooit tekort doen aan de liefde tot God. God staat immers boven vader en moeder. Dan dient de liefde tot God te gaan boven de liefde tot vader en moeder. Polyander schrijft: Wij besluiten dus, dat deze uitspraak in Lukas 14:26 ganselijk niet in strijd is met de woorden uit Exodus 20:12 en 1 Joh. 3:15 en dat, hoe hard zij ook schijnen moge, zij in werkelijkheid niets anders wil te kennen geven, dan dat, indien de liefde voor onze ouders aan het volgen van Jezus in de weg staat, wij daartegen met alle macht moeten strijden, opat wij hen niet meerdere liefde bewijzen dan onze Zaligmaker Jezus Christus. Trouwens, Jezus Zelf heeft dit nadrukkelijk uitgesproken toen Hij zeide: Die vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig; en die zoon of dochter liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig. (Matth. 10:37).

Verpletteren of niet?

We willen nog een voorbeeld geven. Er staat in Psalm 2:9 "Gij zult hen verpletteren met een ijzeren scepter; Gij zult hen in stukken slaan als een pottenbakkersvat." In Jes. 42: 3 en Matth. 12:20 staat: "Het gekrookte riet zal Hij niet verbreken, en de rokende vlaswiek zal Hij niet uitblussen." Waar een klein vonkje van de ware godsdienst gevonden wordt, wakkert de Heere het aan. Waar het bijna is uitgedoofd doet Hij het weer opflikkeren. De Heere bewijst zachtmoedigheid en goedertierenheid. Psalm 2 spreekt over verpletteren en in stukken slaan. Strijdt dat met de lankmoedigheid en goedertierenheid des Heeren? Polyander schrijft: "Neen, deze uitspraak van de dichter is volstrekt niet in strijd met hetgeen door de profeet en evangelist gezegd wordt. Zowel hetgeen in Psalm 2, als ook wat in Jes. 42 en Matth. 12 gezegd wordt, moet den Zone Gods in de volste zin des woords toegeschreven worden. De Vader toch heeft Hem naar de aarde gezonden om te lijden en te sterven voor de zonden der Zijnen en alsoo voor hun een oorzaak van vreugde te worden. Immers, op grond van die kruis- en zoenverdiensten nodigt Hij armen en ellendigen, verbindt Hij gebrokenen van harte, roept Hij de gevangenen vrijheid uit en de gebondenen opening der gevangenis, geneest Hij de zieken en troost de treurenden, brengt hij een blijde boodschap den zachtmoedigen en roept de zondaar uit de duisternis tot Zijn won-

derbaar licht." Wat houdt het dan in als er van de Heere staat dat Hij verplettert en in stukken slaat? Het wil zeggen dat wie Gods toorn opwekt door hardnekkigheid of ondankbaarheid die zal Gods rechtvaardige straf ondervinden. Polyander schrijft: "Hij zal – gelijk de dichter in Psalm 2 het uitdrukt – hen verpletteren met een ijzeren scepter en ze als een pottenbakkersvat in stukken slaan. Voor de schapen Zijner weide daarentegen is Hij – gelijk wij zeiden – de goede Herder; hen bedwingt hij niet met een ijzeren scepter, maar voert hen met Zijn

herdersstaf zachtken aan zeer stille wateren en in grazige weiden; door die staf verkwikt en versterkt, ondersteunt en troost Hij hen, doordat hun droefheid in blijdschap veranderd wordt en zij het lied des geloofs op de lippen nemen: 'Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen; want Gij zijt met mij, Uw stok en Uw staf die vertroosten mij (Psalm 23:4)."

A. van Heteren

Boekbespreking

James Durham, Opat de bediening niet gelasterd worde, gebonden, 333 blz., € 24,90, Uitgeverij Den Hertog, Houten, ISBN 90-331-2050-3.

James Durham

James Durham was een bekend Schots prediker uit de zeventiende eeuw. Hij leefde van 1622-1658. In een heel klein plaatsje, Abercorn, werd hij door de Heere stilgezet. Dit gebeurde onder een preek over 1 Petrus 2:7 "U dan, die gelooft, is Hij dierbaar." Hij werd als een vuurbrand uit het vuur gerukt. De wereld had zijn begeerlijkheden verloren. Op een bijzondere manier is Durham predikant geworden. Tijdens de burgeroorlog tussen de Schotten de Engelsen was Durham kapitein en ging zijn manschappen voor in gebed. Onder dat gebed kwam David Dickson, hoogleraar in de godgeleerdheid te Glasgow, voorbij. Deze zei tot Durham: "De Heere heeft een groter werk voor u." In Glasgow studeerde Durham theologie bij dezelfde Dickson. In 1647 werd hij predikant van de domicanenkerk te Glasgow. Van 1651 tot 1658 was hij predikant in de kathedraal van Glasgow. De kerk was in tweeën opgesplitst: het schip en het koor. Durham preekte in het westelijke deel en Andrew Gray (grootvader van Alexander Comrie) in het oostelijke deel. Door een tussenmuur waren de beide delen van elkaar gescheiden. U kent het verhaal misschien ook wel. Eens wandelden Durham en Gray naar de kerk. Durham zag dat de toeloop naar Gray groter was dan naar hemzelf en zei: "Ik merk, broeder, dat je vandaag een volle kerk zult hebben." Toen antwoordde Gray: "Het zijn dwazen, broeder, die u verlaten om naar mij te komen." Daarop zei Durham: "Nee, want niemand kan die eer ontvangen als het hem niet uit de hemel gegeven wordt."

Kerkelijke verdeeldheid

Het boek dat we nu bespreken gaat over kerkelijke verdeeldheid in de Schotse

kerk. Durham was zeer begaan met de situatie van de kerk in zijn land. De inhoud gaat niet alleen over de verdeeldheid op zich, maar ook over de middelen tot herstel daarvan. Op zijn sterfbed heeft Durham dit boek gedictieerd. De ondertitel luidt: "Over ergernis en verdeeldheid in het kerkelijk leven." Dit boek is wel genoemd "het testament van een stervende aan de kerk van Schotland." Lange tijd gold dit boek als het boek over het omgaan met kerkelijke twist en verdeeldheid. Er worden veel zaken in behandeld. Zaken waar ook wij onze winst mee kunnen doen in een tijd waarin er ook veel verdeeldheid is. Het eerste deel van het boek gaat over *ergernissen in het algemeen*. De begrippen worden omschreven en de persoonlijke ergernis tussen mensen onderling wordt aan de orde gesteld alsook de manier waarop aanstoot gegeven en ervaren kan worden. Het tweede deel gaat over *openbare ergernissen*. Durham stelt aan de orde wat de Bijbel leert over toepassing van de kerkelijke tucht. In dit deel treffen we ook een bespreking van Mattheüs 18 aan. Het derde deel gaat over *ergernissen in de leer*. Durham stelt terecht dat het handhaven van de zuivere leer zeer belangrijk is voor de kerk. Durham maakt onderscheid tussen verschillende gevallen van dwaling en de verschillende antwoorden die daarop gegeven moeten worden: kerkelijk tucht, waarschuwing of nader onderwijs. Het vierde deel handelt over *ergerlijke verdeeldheid*.

Predikanten

Durham geeft aandacht aan de houding die predikanten dienen in te nemen in een tijd van veel ergernissen, blz. 50-52. Hun wandel moet ernstig, ingetogen, heilig en vol zelfverloochening zijn. Ook moeten zij voortreffelijk zijn in alles wat van ieder christen persoonlijk geëist wordt. Predikanten dienen waakzaam te zijn, niet alleen over zonden, maar zelfs over passieve ergernissen, opdat

niemand door henzelf of door een ander geërgerd wordt. Predikanten zouden moeten streven naar veel eenheid onderling en onder de belijders. Zonder deze eenheid kunnen ergernissen niet geweerd worden, want twist en tweedracht zijn de brandstof waardoor dit vuur wordt aangestoken en blijft branden. Predikanten behoren ijverig mensen af te manen van dingen die gewoonlijk ergernissen wekken, zoals woordenstrijd, ruzie over bijzaken, het oordelen en veroordelen van anderen en dergelijke zaken. Ze moeten zelf ijverig bezig zijn met de dingen die dichter staan bij de kracht der godzaligheid en levende godsvrucht, en anderen daartoe manen.

Anderen achten

Durham schrijft dat er al veel zou gewonnen zijn indien er achting en respect zou zijn tegenover elkaar. Op blz. 266 spoort Durham ertoe aan in woord en geschrift met respect over elkaar te spreken. We moeten het goede denken van iemands bedoelingen, zelfs bij daden die ons ergeren. In het openbaar moeten we de opvattingen van mensen niet bespotten en zwart maken. We moeten ons onthouden van persoonlijke aantijgingen. We geven een citaat van blz. 267 "Als sommigen beledigingen uiten en scherpe opmerkingen maken (zelfs achtenswaardige mensen zijn maar al te gauw geneigd in twistgesprekken zich de vrijheid te veroorloven om dat te doen), dan moet zo'n ontmoeting gemeden worden. Luther wordt bestraft, zelfs door degenen die hem liefhadden, omdat hij zich daaraan te buiten ging. En Calvijn geeft Bullinger en anderen die door hem uitgedaagd waren een zeer voortreffelijke aanbeveling. Ze moeten helemaal niet antwoorden op een dergelijk geschrift, of, bij het antwoorden, in gedachten houden dat ze antwoord moeten geven aan een zeer uitnemende dienstknecht van Christus. Ze moeten dus niet geprikkeld zijn door zijn felheid. Hij is immers ook zondig. Zijn eigen voornemen brengt hij als volgt onder woorden: *Zelfs als hij mij een duivel noemde, zou ik hem zo in ere houden dat ik hem erkende als een uitnemende knecht van God.*" Deze woorden zijn het zeker waard om ter harte te nemen.

Slot

We geven tenslotte het laatste gedeelte van het lezenswaardige boek aan u door: "Tot slot. Lezer, wanneer u rustig en gedistantieerd, niet in het vuur van de discussie, raad zou geven aan een kerk die zo verdeeld is en onmiddellijk daarna geoordeeld zou worden, zou u dan niet graag eenheid aanbevelen op deze en soortgelijke voorwaarden? Ze

is immers noodzakelijk tot stichting van de kerk, om de inzettingen in aanzien te houden en struikelblokken voor het volk weg te nemen, vooral in genoemde gevallen. Zou u het oordeel niet met meer vrede tegemoet gaan na zo'n advies dan wanneer u onbuigzaam zulke inschikkelijkheid had geweigerd? We zullen het aan de verstandige, gewetensvolle en liefhebbende lezer overlaten om op deze en soortgelijke zaken te antwoorden en daarnaar te handelen. Zal iemand uit vooroordeel (we hopen dat niemand dat doen zal en wensen vurig dat niemand dat doen kan) weigeren hier ernstig over na te denken? Wij vragen u slechts te overdenken dat u God hiervoor rekenschap moet geven. We smeken u de vrede van de kerk hoger te achten dan uw eigen voorkeur. Probeer in elk geval met een ander wet- tigt, aanvaardbaar en aannemelijk middel twisten bij te leggen of tenminste verergering daarvan te voorkomen. Heb een goede dunk van de pogingen van anderen, tot we allemaal zullen komen voor de ene Rechter. We zijn ervan overtuigd dat hij de waarheid in vrede liefheeft en deze twee heeft samengevoegd. Daarom mag niemand ze scheiden."

A. Van Heteren

Lectori Salutem nr 113 en 115. Nr 113 is een preek over Numeri 19: 2 "De rode vaars" van ds. W.J. Karels, € 1,50. Kern- tekst is Numeri 19:2 "Dit is de inzetting van de wet, die de HEERE geboden heeft, zeggende: spreek tot de kinderen Isra- els, dat ze tot u brengen een rode volko- men vaars, in welke geen gebrek is, op welke geen juk gekomen is." Thema van de preek: De rode vaars. Drie gedachten worden behandeld: de noodzakelijkheid van dit offer, de waardij van dit offer en de toepassing van dit offer. Nr. 115 is een preek over Psalm 139:14-18 van ds. C.J. Meeuse, € 2,-, gehouden ter ge- legenheid van de geboorte van zijn acht- ste kind in 1988. De preek begint met treffende woorden. "Een verloskundige zei me eens: 'Bij de geboorte van een kind tref ik geen atheïst aan.' De wonde- ren die God doet, dringen zich daar wel bijzonder aan een mens op. Hij kan er niet onder uit, maar moet er van zeggen wat Job zei: 'Wie weet niet uit alle deze, dat de hand des HEEREN dit doet?' (Job 12:9)." De Heere is de Schepper van het leven. Hij geeft handen, voeten, ogen en oren. We zijn Zijn maaksel. Psalm 139 geeft daar duidelijk getuigenis van. Net als ander uitgaven van de Stichting Lectori Salutem zijn deze twee het ook waard gelezen te worden. Administra- tie: Gerard Doulaan 5, 3931 LG Wou- denberg, tel. 033- 2865394, E-mail: Lectori.Salutem@kliksafe.nl

Persbericht

Op D.V. zaterdag 11 oktober a.s.

TOOGDAG GBS IN BARNEVELD

BARNEVELD - De Gereformeerde Bijbel- stichting (GBS) belegt op D.V. zaterdag 11 oktober 2008 de 43ste toogdag. Plaats van samenkomst is de Rehoboth-kerk aan de Nairacstraat te Barneveld. De vlakbij gelegen Veluwehal zal worden gebruikt als overblijfruimte tussen de morgen- en middagbijeenkomst.

De morgenbijeenkomst van de toogdag begint om 10.30 uur. De opening heeft plaats door ds. P. Blok uit Dirksland, voor- zitter van de GBS. Daarna hopen te spre- ken ds. A. van Voorden uit De Beek-Ud- del en ds. L. Blok uit Gorinchem. De pauze wordt gehouden van 12.30 uur tot 14.00 uur. Vervolgens hopen tijdens de middagbijeenkomst ds. H. Molendijk uit Grafhorst en ds. K. Hoefnagel uit Kat- wijk aan Zee een toespraak te houden. De sluiting zal worden verzorgd door ds. A.J. Wijnmaalen uit Vianen, tweede voorzitter van de GBS. De Rehoboth-kerk ligt vlakbij het NS-station te Barneveld. In

de directe omgeving van de kerk zijn te- vens voldoende parkeerplaatsen.

In de middagpauze is er ruime gelegen- heid om bij de boekentafels in de kerk en de Veluwehal Bijbels, psalmboeken en andere uitgaven van de GBS te kopen. De GBS werd in 1966 opgericht met als doel het handhaven en het bevorderen van het gebruik van de Bijbel in de Sta- tenvertaling. Jarenlang is er gewerkt aan een Bijbel met de kanttekeningen in een deel. Deze Bijbel is nu in verschillende formaten verkrijgbaar.

Verder worden Bijbels gratis verspreid in gevangenissen en zorgcentra. Ook gaan er, in samenwerking met de Trinitarian Bible Society, vele Bijbels in nauwgezette vertalingen naar het buitenland.

De eerste toogdag werd gehouden op 20 augustus 1966 in Rotterdam. Daarna is het een vaste gewoonte geworden om elk jaar bijeen te komen. Het werk van de GBS wordt gesteund door meer dan 40.000 donateurs.

Voor meer informatie:

J. de Koning, algemeen medewerker GBS. T (0345) 61 01 55 [werk] en (0577) 46 18 62 [huis] M j.de.koning@gerefor- meerdebijbelstichting.nl

Stichting steun Messias- belijdende Joden

Postbus 22 3860 AA Nijkerk

Voor informatie:
Ds. G. Bouw.
Tel.: 0172 - 470040
E-mail: g.bouw@solcon.nl

Steun de
evangelieverkondiging
door Messiasbelijdende
Joden in Israël

Stort uw gift
op rekening 37 78 53 496 (Rabobank)
of 833 07 97 (Postbank)

Wij verzorgen graag een lezing
of diaprojectie op uw gemeenteavond
of verenigingsavond

Jaarlijkse psalmzangavond t.b.v. Stéphanos in Kampen

Op D.V. zaterdag 20 september a.s. wordt in de Bovenkerk te Kampen weer de jaarlijkse psalmzangavond t.b.v. de stichting Stéphanos gehouden. Deze stichting is werkzaam onder weeskinderen in Malawi. Jan Grootenboer zal de samenzang weer op het orgel begeleiden. Jan Grootenboer is vaste organist in de Gereformeerde Gemeente te Zwolle. Dit jaar zal het bekende trompetduo Arjan en Edith Post aan deze avond meewerken. De psalmen worden niet-ritmisch en uit de berijming van 1773 gezongen.

Ds. C. Vogelaar, predikant van de Gereformeerde Gemeente te Zwolle zal de meditatie verzorgen. De psalmzangavond begint om 19.30 uur en de toegang is gratis. Er zal een collecte gehouden worden t.b.v. Stéphanos. Tevens is er een verkooptafel aanwezig, met o.a. cd- opnames van voorgaande jaren. Alle belangstellenden worden hartelijk uitgenodigd deze psalmzangavond bij te wonen!

LAATSTE HERINNERING

Zin om dit seizoen mee te doen.....?

Ook voor het cursusjaar 2008/2009 organiseert de Commissie Vormingswerk Christelijke Gereformeerde Kerken de vormingscursus over onderwerpen rond kerk en samenleving. Vele jongeren en ouderen uit 'alle gewesten' nemen daar enthousiast aan deel.

De cursussen vinden plaats in. **Apeldoorn, Drachten, Goes en Sliedrecht.**

Het programma voor het komende seizoen is:

Apocriefe boeken

(drs. C.P. de Boer)

Jesaja

(Mw. drs. M.A. Buitink – Heijblom)

Calvin na 500 jaar

(Mw. drs. C.T. Boerke)

Kan een cultuur christelijk zijn?

De ethische ontwerpen van Stanley

Hauerwas en Oliver O'Donovan

(prof.dr.G.C.den Hertog)

Verkiezing en verwerping

(ds. J. Jonkman)

Bronnen van Joods leven en denken.

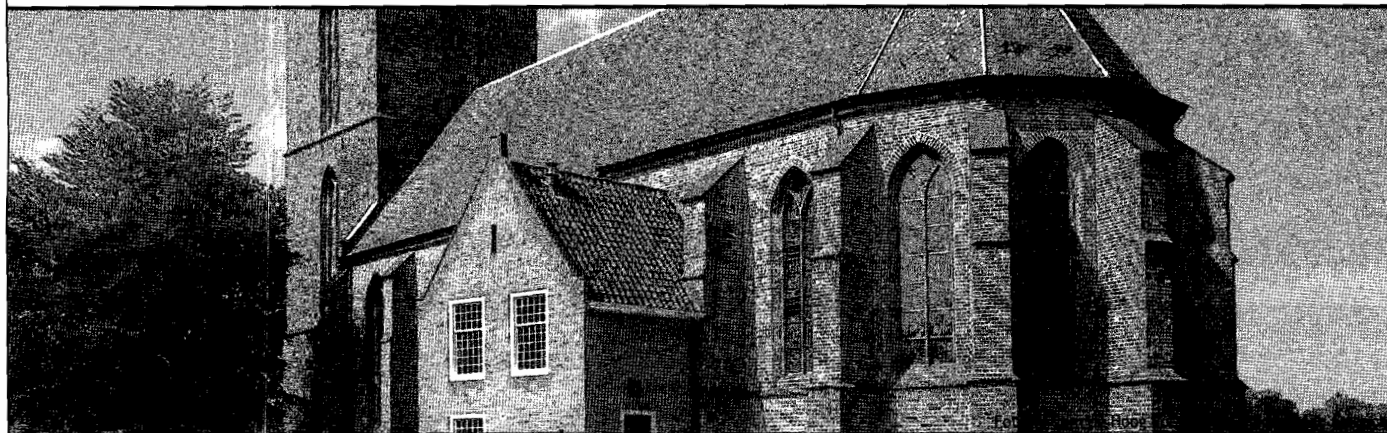
(ds. M.W. Vrijhof)

Gedurende een negental zaterdagochtenden (in Goes 6 zaterdagen) van september tot maart zullen deskundige docenten aan elk onderwerp in 3 lessen (in Goes 1 onderwerp per zaterdag) ruim aandacht geven en ook ingaan op vragen. De cursisten krijgen de eerste zaterdagochtend een syllabi uitgereikt. Een programma- en een lesroosteroverzicht wordt vooraf toegezonden. De kosten voor de totale cursus bedragen € 40,- (Goes € 30,-)

Meer weten? <http://www.cgk.nl/index.php?vormingswerk>

Voor verdere informatie en aanmelding: mw. T de Vlieger-Geerdink, Teding van Berkhoutstraat 32, 3743 BV Baarn, tel.035-5417113, e-mail: vormingswerk.cgk@xs4all.nl

bis Betrouwbare audio oplossingen voor optimale verstaanbaarheid

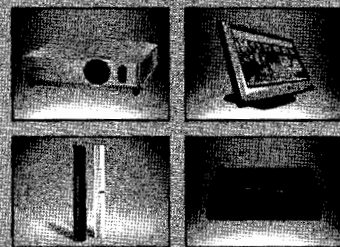

Verstaanbaarheid is belangrijk. Zeker in de kerk. Vertrouw daarom op BIS voor advies, ontwerp, installatie en onderhoud van de juiste audio oplossing voor uw kerk- of verenigingsgebouw.

BIS levert:

- Geluidsversterking
- Ringleidingen
- Opnameapparatuur
- Cameraregistratie
- Projectieapparatuur
- Systemen voor centrale bediening
- Betrouwbare kerktelefoon met extra helderheid
- Meting akoestiek en spraakverstaanbaarheid
- Persoonlijke aandacht en service
- Technisch onderhoud en storingsdienst

Bel BIS! 0180-486777. Of ga naar www.bis.nl

Eén leverancier voor al uw audio oplossingen. En meer! Kies voor betrouwbaarheid. Kies voor BIS.

CURSUS GEESTELIJKE VORMING ZEIST, 2008/2009

De cursusavonden bieden de mogelijkheid om te 'schatgraven' in het Woord en de belijdenisgeschriften. Deelnemers komen uit verschillende kerken uit de nabije én verdere omgeving van Zeist. De avonden beginnen om **20.00 uur** en worden gehouden in de Christelijke Gereformeerde Kerk, Bergweg 32 te Zeist. U kunt zich vooraf aanmelden door het overmaken van **€ 12,-** op bankrekening **37.52.76.114** t.n.v. J.V. Stolk te Zeist, onder vermelding van uw naam. U kunt ook contant betalen op de betreffende avond(en). De bijdrage voor één avond bedraagt **€ 3,-**. Het programma is als volgt samengesteld:

2008

15 september
13 oktober
1 december

ds. K. Hoefnagel, Katwijk aan Zee, *De gebeden en de vragen van het doopformulier.*
ds. M. Goudriaan, Veenendaal, *Heilszekerheid bij de puriteinen.*
ds. J. Koppelaar, Abbenbroek, *Herleving van het heidendom vanuit Openbaring 17:5.*

2009

12 januari
16 februari
di. 24 maart

ds. A.A. Egas, Middelharnis, *Sla geen hand aan jezelf; vragen rond suicide.*
ds. J.J. van Ekeveld, Zeist, *De verwachting van de wederkomst.*
ds. W. Harinck, Woerden, *Zending, een blijvende opdracht.*

We hopen op zegenrijke avonden waarop de HEERE ons vormt door Zijn Woord en Geest. Graag tot ziens D.V. in het nieuwe seizoen! Namens de 'stuurgroep', W.E. Klaver

Het Landelijk Contact Jeugdwerk is een vereniging waarbij ruim 250 Christelijke Gereformeerde jeugdverenigingen en zondagsscholen zijn aangesloten. Vanwege het vertrek van de bureau manager zijn wij per direct op zoek naar een enthousiaste

Bureau manager / Jeugdwerkadviseur (1 fte)

Functie:

De bureau manager is de schakel tussen het LCJ-bestuur en de werkorganisatie. Hij is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid binnen de daarvoor vastgestelde kaders, vastgelegd in de Code goed bestuur. De bureau manager geeft ook mede uitvoering aan de organisatie van activiteiten zoals kadervorming, conferenties, Handreiking etc. Voor meer informatie over deze functie kun je contact opnemen met de voorzitter van het LCJ, Hendrik Kok, Tel. (0184) 41 54 53 / hwakok@lcj.nl

We zoeken iemand die:

- zich verbonden weet met en belijdend lid is van de Christelijke Gereformeerde Kerken
- het geestelijk aspect van het werk het belangrijkste vindt
- overtuigd is van het belang van kerkelijk jeugdwerk
- HBO werk- en denkniveau heeft
- goede communicatieve vaardigheden bezit
- een flexibele werkhouding heeft (avondwerk, seizoenspieken)
- accuraat is en goed kan organiseren en motiveren
- aantoonbare leidinggevende capaciteiten heeft

Gezien de samenstelling van ons team gaat de voorkeur uit naar een man. Bekijk de uitgebreide functieomschrijving op onze website www.lcj.nl.

Interesse in deze functie?

Stuur je sollicitatie met CV en referentie(s) tot 12 september naar: sollicitatie@lcj.nl of naar de secretaris van de sollicitatiecommissie: Merelhoven 126, 2902 KM Capelle a/d IJssel

Sollicitatiegesprekken:
D.V. 17 en 18 september 's middags en 's avonds.

Lastminute

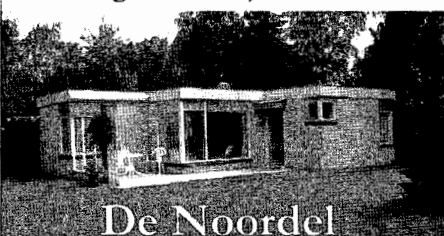
Th in Zuna bij Rijssen Sept 55+ en jongegezinnen 25% korting op een volle week bel voor info met 0548-512790 of kijk op www.vakantieoordholsappel.nl

Vakantie op Texel

De Verrassing.nl

Veertien accommodaties, waaronder acht bungalows en vijf nieuwe chalets.

De Noordel

Park achter De Verrassing. Vijf luxe bungalows met veel privacy.

De Noorderhoeve.nl

Twee vakantiewoningen voor zorgvakanties. Ook uitermate geschikt voor minder validen.

Boeken? Bel 0222 31 89 06

